

הערת המו"ל.

הצרות והמצוקות הרבות שנתהוו לרגלי "מלחמת שלשים שנה" השיגו ביחוד את העיר ווירמיישא. — בשנת שצ"ו (1636) חנו בעיר הוואת שתי מחלקות חיל צבאות הקיסר, ועל תושבי העיר היה לכלכלם די צרכם. עת צרה היתה אז לעדת ישראל דק"ק ווירמיישא. כי היהודים הוכרחו לשאת בעול המסים אשר הושמו על העיר הרבה יתר מכפי אשר עלה על חלקם. רבים מנכבדי היהודים נתפשו במקורת בית מועצות העיר במאסר וחופשה נתנה להם רק אחרי אשר נפרו בכסף רב. — ע"י מכתב הקיסר אשר הגיע ליהודים ביום 16 מאי 1636 היתה להם מעט הרוחה. (המכתב הזה נדפס בספר השנתי, "געשיכטע דער יודען אונד דעם יודענטהומס", לייפציג 1860 צד 284; 1861 צד 377. ע"י עור: בעקקער, "ביטראָגע צור געשיכטע דער פרייאַ אונד רייכסשטאדט ווארמש", ווארמש 1880 צד 182 והלאה).

העלים האחרים אשר הנני נותן בזה לפני הקוראים המה העתקה נאמנה מגוף הכ"י הנמצא בבית העדה ליהודים דק"ק ווירמיישא. כאשר רשם אותם על הספר עד ראיה בעת ההוא. הסופר הזה יתאר לנו בתארים נאמנים את התלאות הגדולות אשר סבלו היהודים, כי דרשו מאתם מסים וארנוניות יתר מכפי יכלתם.

קאָפּיר פֿון 31-18, 8 (1898) אָט 158

היום י' ה' י"ז שבט שצ"ו לפ"ק הבין עירונים בכאן דען אובירשטן ראנפט אוברשטר לוימן אמפט¹⁾ ביא הערצוג פ[לורענין] איבר ווישן אום ד' אלפי' זהובי דו ער זול ביא יהודים איין נעמין, אונז אים איין דיקרעט נשיקט זול אלי עקסקיציאן מיט אין פור נעמין, או אך תכף דען אובירשט רנפט תכף מיט גיומיי גוראים מיט איין קוואטירן, קהל יצ"ו אויף גיליינט אין צווישן שבת צו ביצאלין אונז דיא ד' אלפים זהו ריכטיג צו . . . אנוא הבין קהל יצ"ו אין איינר אייל ניט קענן ערכות מכין וויא מן עש גובה זול זיין נייארש הבין זיך מ[רצה] גיווען דו איין איטליכר בעל בית זול געבן וויא מן איין איבר שלאנ איצונדרט מאכט, אליינט עש זול איין הלואה זיין אויף דען נייאן ערך דען מן בקרוב מכין וויל אונז וויא עש על ידי דין אויס גימאכט ווארט זול עש פור השבנת ווארדן אוב איינר צו פיל אודר צו וועניג געבן זול עש [אויס] גימאכט ווארדן.

אח"כ איז רילי נאנגען צום ראש הנ"ל אונז יהודי ווידר אויף ב' אלפי' פור וויין בשם העירוני, דיא עירוני הבין עש ניט גישטיין וואלן דאן דען פשר צווישן קהל אונז עירוני איז אויף ד' אלפי' זהו גוויין, הבן קהל דוך זום א' כ"א²⁾ שבט דורך גרושי השתדלות נוך אלף זהו מוזין ערלייגן, איז ס"ה ה' אלפי'. יום א' כ"א שבט הנ"ל הבין עירוני דען אוברשטי וואבל³⁾ אך אויף ה' אלפי' זהו אויף יהודי פור וויין, הוט מן ווידר איין אנדרי נתינה גובה גיווען, וויא דא הינטן דיא נתינות פור צייכונט זייגן.

אח"כ הוט מן גיועהן דו מן ניט גינגין הבין קאן מיט דער אנדר נתינה הבין דעש וועגן קהל יצ"ו י' ג' ה' אדר ראשון גימאכט דו מן זול משלים זיין די אנדר נתינה אז וויא דיא ערשט נתינה אך.

י' ה' ה' אדר ראשון שצ"ו צווישן צווייא אונז דרייא אויער, הבין עירוניס נוך קהל נשיקט אונז אין פור גיהאלטין אונז איין גיציגט קהל יצ"ו זולין אלי וואך געבן לסיועת הריקים אלף ריט, אודר וואלן אנדרי מיטיל פור נעמין (איז קיין בישייד פון קהל דרויף גיווארדן⁴⁾).

י' ג' י"ג אדר ראשון הבין עירוני ווידר נוך קהל נשיקט אונז אין איין אנדרי בישייד אן גיציגט זולין מהיום אן כל שבוע געבן ב' אלפי' ריט פור ב'

1) Lieutenant.
2) Wahrscheinlich hier, wie beim folgenden Datum, Schreibfehler für d. i. 27. Januar 1636.
3) Oberst Webel.
4) Soll wahrscheinlich יום ב' heissen.
5) Die mit ( ) versehenen Stellen sind von anderer Hand geschrieben.

רענימענט אונז כל חדש זול מן דען . . . איבר ב' רענימענט נעבן ב' אלפי ר"ט אונז עשרה פודיר יין (קהל זיך ניקש מרצה גיווען).

הבין קהל יציו דורך ר' זעקלי נייבורג¹⁾ אונז ר' אנשיל אופנהיי²⁾ גישיקט דען עירוני אויף איין חש[בון] וויא זיא ווארדן אים סך מיט אין צו פרידן ווארדן תקפ"א והו' ר' צלמי, אוי דעם לעטר קרעמיר גילפירט ווארדן וועגן דען עירוני, אויף רע"ע³⁾ גיחיש, יום ב' י"ט אדר ראשון שצ"ו איין פט[קא] דריבר נעבן ווארדן. אוי יו' ב' י"ט אדר הנ"ל דעם ר"ע אויף השתדלנות נעבן ווארדן איין פור גילטי בעכיר, דעם ערן רילי איין חצי טוציט לעפיל.

יום ג' כ"ה אדר הוט מן דעם פפייל בעקיר נעבן וועגן פסח מעל איין כסף לעפיל.

יו' ר' כ"ג אדר ראשון שצ"ו הבין עירוני איין שוסד היריין גישיקט אן קהל אונז איין זקיסריא פון דעם אוברישטי לייטן אמפט ראנפט מיט זיך ניברויכט, מן זול אים אן זיהנליך נעבן ה' מאות ע"ה והובי, אז מן תיכף ער ליגן מוויין הוט מן ה' מאות והובי אוי שטרומרש יין מעות גינומין דרצו.

יו' ר' כ"ה אדר ראשון הוט מן וועלין נעבן דעם ר"ע מעות הוט עש גיט נעמין וואלן הוטש ווידר אן זעקיסריא גיוויזן, אונז ב' פעמי שוסד דעש וועגן היגן גיהבט, לעת ערב איז דער זעקיסריא היריין קומן אונז מקבל גיווען אלף והובי.

יו' ר' ר"ה אדר שני, הבין הפרנסים מענדלין⁴⁾ אונז דוד אופנהיי⁵⁾, גומפיל שמש⁶⁾ מיט גאנגן, גילפירט עירוניס אן נעלט קס"ה והובי י"ב פין וחצי, אן פור גילטי בעכיר אונז גלעזיר פים י"ט מרק י' לוט דיא מרק מ' טליר שוט דס"ד והובי י"ד פ"ן, אן ברוך פור גילט ג' מרק י"ג לוט וחצי, דיא מרק ה' טליר שוט מ"ו והובי וחצי רביעית והוב, איז ס"ה ד' מאות ע"ו והובי י"ג פין ו' פשיטי.

כאותו פעם הוט דען עירון פולין בשם עירוני קהל פורניהלסין אונז אן גיצייגט אין דער פאר שטוב, דו מן זיך זול גיפאסט מכין אונז נעבן אלי וואוך ב' אלפי והובי אונז זול גירעכניט ווארדן פון דעם כ"ה נובעמבר ווש גון צום הויף שטאב גיהערט זול איצונדרט גיט גימעלט ווארדן.

יום א' ב' אדר שני הוט מן קהל יציו ווידר גישיקט אונז ר"ע פולין אין פור גיהלטיין, זיא זולין שריפטליכי חשבון ברענגן וואש מן אן נעלט אונז וואר נעבן הוט, אונז היום מושטיין עירוני כמה אלפי נעבן דער הלבין זולין זיך קהל מיט נעלט גיפאסט מכין, דאן וויא מן זיא פרעסין ווארט, זא וואלן זיא קהל אך פרעסין אונז די פראטאי . . . אך מיט אין פור נעמין.

1) Vgl. Sammelband III S. 26 Z. 31 u. IX S. 21.
2) Vgl. das. III S. 27 Z. 27 u. IX ibid.
3) ראש עירון
4) Vgl. das. III S. 16 Z. 25 u. IX S. 16.
5) Vgl. das. Z. 35 u. IX ibid.
6) Vgl. das. III S. 15 Z. 12 (IX S. 15 falsches Datum).

יו' הנ"ל הבין עירוני איין ביט כריב אן אוברישטן וועביל גישריבן מן זול אין מאה ריקי אונז גינעבן דיא אופיעירן צו נעבן דו זיא יהודי כופה זיין איר נעלט צו נעבן, איז איין העתקה דא מכתב ההוא.

יו' ג' ר' אדר שני הוט זיך דער ראש מרצה גיווען אין דיא ריקים צו נעבן אונז הבין עירוני אים איין דיקרעט איבר נעבן אויף ה' אלפים והובי דו מן אויך הוט מוויין דען דיקרעט, יעקב¹⁾ אונטר שרייבן בשם הקהל, זא הוט מן צום דריטן מול מוון די נתינה אויף היבן דען ראש צו גיצאלין.

יו' ר' פורים שצ"ו לפ"ק הוט מן דעם זעקיסריא בשם עירוני נעבן אויף דיא י"ב מאות והו' דיא מן אין אן שאצונג הייב איז, ג' מאות ד"ט, הוט קוויטונג נעבן אויף דיא ג' מאות ר"ט אונז דיא אלף והו' אונז תקיעה והו' דיא ער מקבל גיווען בשביל העירוניס כנוכר לעיל בראש הדף.

יום ב' י' אדר שני שצ"ו הוט קומיסריא פול פשרה גימאכט מיט קהל יציו מחמת פיודירטן תבואה אין דער גס הוט מן אים מרצה גיווען תשעי פור דין, הוט מן פון בעלי בתים נוך צעטיל נוך דיא ערלי פיודירטן הבין אויף גיהובן חצי רביעית מכור, איז יום ג' אונז יום ד' י"ט אדר שני גיהולט ווארדן מיט מלטי יו' א' כ"ג אדר שני ווידר מ' מלטי אויף דעם ברייט הוין גיהולט ווארדן.

יו' ה' כ"ז אדר הוט דער פפייל בעקיר דיקי גיברוכט אין דוד בית אונז אין גימפלש בית, הוט מן מוויין נוך נעבן י"ב מלטי, איז אויז דעם מעשר גינומן ווארדן אונז איין טייל אויז דעם חצי וירלינג, דען מן ווידר נוך דעם פיודיר צעטיל אויף היבט.

יו' א' כ"ג אדר שני זייגן ב' ועלד שרייבר היריין קומן בשם הזעקיסריא²⁾ ווייש, הוט מן אין נעבן מוון אן אב שלאג דען י"ב מאות והו' דו מן עירוני שאצונג נעלט הייב איז, שצ"ג והובי גינעבן דיא ג' מאות ר"ט דיא דער זעקיסרי ווייש זעלברט אים פוריין אן גינומין הוט, איז ס"ה תתמיג והו', הבין דיא ועלד שרייבר קוויטונג דריבר נעבן.

עוד הוט מן יו' ג' י"א אדר שני דעם סיניאר³⁾ אין בייא זיין פולין אונז ר"ע קארניליוס אין דער אויריענין נעבן אן אבשלאג דען י"ב מאות הנ"ל איין קוויטונג פון פפעניג מייגשטר פון שפיאאר, דו קהל פור עירוני אויז נעבן צ"א מלך טליר וחצי, עוי חצי ר"ט מוינה דעם וועניל שליה דער דען חילוף גימאכט הוט. יום ב' כ"ד אדר שני שצ"ו זייגן השתדלני הפרנס כהר"ד יעקב גינץ שיי וכהר"ד עקיבא⁴⁾ שיי אנוועק גיריטן אויף דער פושט נוך היילברון צו.

יום ב' כ"ד אדר הבין ר' שמעון אונז אייזק גילפירט דעם רענימינט שולטיין פון ראש וואביל אן דער נתינה ה' אלפי והו' דיא מן מרצה הוט גיווען יו' ג' ד' אדר שני, י"ט מאות ארבעי והו'.

יו' ג' כ"ה אדר הוט מן דען ראשי בכלל אצל הראש וואביל גילפירט דו כסף בערך ב' אלפים איז נוך גיט גיחשבנת.

1) Jakob Ginz oder Günzburg; vgl. unten und Sammelband III S. 17 Z. 14.
2) Sekretär.
3) Signore.
4) Vgl. Sammelband III S. 17 Z. 36.

יום ר' ד' ניסן הוט מן דען רענימענט שופט ביצאלט דו עש צו זאמין די אלפי אוי, ביו אויף המשי והו' איז מן אים הייב בליבן איז אביר דעש רענימענט שופט זיין זילבר נוך ניש גירעכנט, דיא המשי והו' אך ביצאלט ווארדן.
 יו' ב' כ"ד אדר שני הבין עירוני דעפוטירטן פולין אולמר קלימינט ווירר נוך פרנסי נישקט אוני איין השבון פון אין בינערט, זא הוט מן איין השבון ניברויכט אל דו מעות דו בקרוב איז דען ראשי אירנט וועגן אוני אך אין זעלברט ניגעבן ווארדן, בתוך הדברי זיא גיונט מן זול נוך מ"ד אלפי געבן קושט שון ד' פעמי מאה אלפי זולין דו שביעי פון מקום געבן השיבו הפרנסי דוד יעקב ר' מיכל¹⁾ מיר קענין ניש אוני געבן ניקש וויטרש הבין עירוני בתוך הדברי גירוכט ווארום מאיר הונק זיין בן ניש זיין איין קויף געבן השיבו זיין ניש עירוני היא, הבין זיא משיב גיווען, ווער אין הייש אנוועק ציהן ווען ער ניש אב ניקויפט ווער דער לייב אייגן שאפט וועגן, דורף קייגה קיין קינד אנוועק געבן ביו ער ניקויפט ווער, השיב יעקב, מיר נישטיין דיא לייב אייגן שפט ניש, איז אך אנוא ניש שיישט, בתוך הדברי הבין יהודי מזכיר גיווען וויא ר' יעקב אנוועק זיין השיבו ווער אין הייש אן רשות דער עירוני אנוועק ציהן.

יו' ד' כ"ז אדר שני הבן עירוני ווירר איין שופט היריין נישקט מן זול איז נוך פורמיטטג ברענגן אויף השבון ה' מאות והובי השיב דוד פ"ה²⁾ מן קאן קיין געלט גרינג אוני ווישן קיינש צו גרינג מיר קענן ניקש געבן.
 יו' ה' כ"ז אדר שני הבין עירוני נוך פרנסי נישקט זיין קומן דוד ר' מיכל יעקב יחיאל³⁾, הוט איהנן פור פורניהלטן מן העב אין אופטר מול פור גיהלטן אוני איין ניצינגט איר זולט דו שביעית פון מקום געבן, זייט אלצייט ארבעי אלפי ויותר הייב, דער הלבן זולט איר נוך היום ב' אלפי געבן אוני מהר ווירר געבן ב' אלפי, וואו ניש הב אך ביפעלך אייך צו תפסן, זיא משיב גיווען מיר קענן ניקש געבן איז ניש מיגליך מיר זיין דעם וואביל נוך הייב, לסוף הוט ער ריע גיונט איך זול אייך אלי ח' תפסן זונדר ב' ווירר היימן צו שיקן, נון זיין ניש מער אז ד' קומן, וויל איך דוד ווירר היימן ניין לזוין, אוני דיא אנדרן ניתפסת.

יו' ה"ג הוט דער פפיל בעקיר ריקי ניברויכט אין דוד בית אוני נומפיל בית, וועגן דיא י"ב כור דגן דיא מן הייב איז אן דען צ' כור דעם קומיטריא, אוני נומפיל וועלן אין איין שליסן לזוין.
 כהויו יו' ו' כ"ה אדר הוט מן זופליצירט אן עצה וועגן דו זיא פרנסי ניתפסת הבין, איז דער בישיד דרויף ער נאנגן, בוז השעה מבין עירוני איין זופ ליקאציאן אן אובירשטי ראנפט דו מן עירוני ריקי פור פולגן לזוין יהודי צו פרעסין, אוני דער ראנפט איז ניש היא גיווען נייארט צו שפיאה, זא איז מן צום אובירשט וואכט מיינשטר נאנגן, זא הוט ער דיא איבר ווישונג פון עירוני גיוויין, אויף ד' אלפי שציג והו' וואל זיא דעם הערציג ברענגן, וואל דוך דו בעשט דר

1) Vgl. Sammelband III S. 14 Z. 29.
 2) פרנס החדש.
 3) Vgl. das. III S. 19 Z. 16 u. IX S. 18.

בייא טון, לעת ערב איז דער ראנפט קומן, למחר אם שבת קודש איז מן צום וואכט מיינשטר ווירר נאנגן הוט ער גיואנט העב געשטרן מיט דעם הערציג גירעט אוני דיא איבר ווישונג גיוויין, הב ער משיב גיווען וועל ניקש מיט יהודי צו טון הבין, וועל ניקש פון זיא איין נעמין, זול דוך דיא איבר ווישונג בייא זיך הלשן ביו דער ראנפט קומט, ער זייא געשטרן קומן מן זול צו אים גין, אלוא הוט מן אם יו' ו' איין זופליקאציא אן הערציג מבין לזוין אוני אם שבת קודש אן געבן, דער הערציג זיא תכף דעם ראנפט איבר געבן, איז מן בייא דעם ראנפט גיווען, אוני אין דעם דו יהודי זא בייא אים זיין איז רילי אנין גילופין אינש דוד אן רשות אוני זיך וער דער בלאכט, אונ ריע אוני אולמר נוך קומן, זיין יהודי היריוו קומין אוני אויף גיווארט ביו זיא אנוועק גיווען, הוט ער מבטיח גיווען, דיא איבר ווישונג ניש אן צו נעמין אוני עירוני אך קיין ריקי צו געבן.
 . . . . . (כאן חסרו אויה דפיין)

יו' ג' ח' אייר הוט וואביל נישקט נוך פרנסים אוני אינן פור גיהלטן, דער ווייל דיא קצבי יהודי הייב זיין פור אוקסן ג' מאות ר"ט דעם פרונגן (יש אומרי ער וואביל העב חלק דראן) אוני קצבים הבין דעם הערציג פלארענין דיא אקסן געבן, הוט זיא דער הערציג אן עירוני גיווישן זולן זיינט וועגן דיא ג' מאות ר"ט צאלין, אוני עירוני הבין אויף פרנסי גיווישן מן זייא אין חייב, זולניש ביצאלן, דער האלבן זול מן אין ביצאלין, וואו ניש וועל ער תיכף ריקי אין דיא גס שיקן, גלייך דעם אובירשט וואכט מיינשטר ביפולין, הוט מן מהמ' יראת הריקי מזוין פור שפרעכץ קהל יצו גוט צו מבין אונ תכף ראש הבית כ' ר"ט אויף גיהובן דר צו, זיין יו' ב' י"ד אייר גיצאלט ווארדן, זא הוט מן קצבי פור גינומין, הבין תיכ"ג געבן אוני אן בני ישיבה גישמעלט איר טענות אב צו הערין דער געגען ווש גון בני ישיבה דרויף ערקענט וואלן זיא נוך זעצן.

יו' ו' י"א אייר בהשכמה צו תהילים קאם דער טער מיט ד' קאפראלא⁴⁾ ב' פון ראנפט ב' פון וואביל, אוני תכף אין דוד פרנס החדש בית מן זול אים ז' פודיר יין געבן פור דיא ב' ראשים, דיא נכט דער פור סמוך ללילה הוט דער ריע ער אן גצינגט, למחר תכף דו דרויף, איז מן צום ראנפט נאנגן, ער זייני ב' קאפראל הולין לזוין, ער ביגער קיין יין פון יהודי ניש, זא איז דער טער צום וואביל נאנגן אוני זיין רשעת גרעט הוט ער יהודי גיונט וויל דער ראנפט זיין שענקן בין איך וואל צו פרידן, וויל אביר מיינ וויין פון אייך הבין, ביני ביני הוט דער קומיטריאן צו עירוני נישקט זולין יהודי צופרידן לושן מיט וויין וכל דבר, זיא אביר ניקש דרויף געבן אוני שיף הניזוכין⁵⁾ קומן בשם העצה מן זול נוך י"ג פודיר צו דען ז' געבן, מן הוטש ניש וועלן טון אליין דיא ג' פודיר והצי דעם וואביל הוט מן צו אנדרד גיואמילט, לסוף הוט שיף הניזוכין עירוני ריקים מיט גיברוכט עש וועל ככה אין קעליר אוני אן גיהובין אן זוסמן בליין⁴⁾, ער זיין בית

1) תקיעת כף.
 2) Korporalen.
 3) Schief Hannes'chen.
 4) Vgl. Sammelband III S. 14 Z. 25 und IX S. 14.

צו נישלאסן. הבין אים דען פענשטער לארין אויף גיברוכן. זא הוט זיך דער קווארט אין דער גס דריין גיליגט אונז נישט לייזן וועלן דו דיא איין כח פונגן ביני ביני איז דער קומיסריא אונז אדך דער דאלבורגער צום ראנפט נאנגן אונז בדיעה ניהבט דיא ריקי בכח הינויו צו שלאנגן. הבין די עירוניי איר ריקי הולין לויין. וזיא מן שולין גין וועלן קאם דער טער ווידר מיט איין קאפיטין אונז י"ב ריקי פום וואביל אין דור בית מן זול דעם וואביל דיא גי פודיר ורצי יין געבן. יהודי גיונט, מן העב זיא דוך הייט געבן, לסוף דער טער מודה גוועשט זיא העשן אין אין דאז קאפיט גיפירט העשן גימיינט וואלן בייא יהודי נדך גי פודיר ורצי הורווי ברעסיין, דער קאפיטין ברונז גיווארדן איבר טער דו ער אין מיט שקריי בירובט הוט אונז חקף מיט די ריקי הינויו נאנגן.

יום שיק הבין עירוניי ווידר שיק הינוכן בדרך בקשה גישקט מן זול אין דוך דיא גי פודיר ורצי נדך געבן, קהל עש ... ביז יו' א', יו' א' דער קומיסריי היריין גישקט קיין טראפן צו געבן, זיין עירוניי צו אים נאנגן אונז גיבעשן ער יו' בי ווידר היריין גישקט מן זול אין בי פודיר געבן הבין עש אדך פון מוויין.

יו' בי י"ד אייר זיין עירוניי אויז דעם עצה בית איר פלאקירונג¹⁾ אויף גישון ווארדן אבר למחר דעם דיע ריקי אין בית גיליגט אונז אין דרינג משמר גיוועזן נישט דורפן אויז גין אז וויא איין חפוס אונז ניקלים וואלשיר בייא דעם דיע ... אונז רילי אין זינס בית גיכ אנוא אונז יורדיו בייא אים, אונז דער רוש עירון גיכ אין זינס בית.

יום ו' כ"ה אייר זיין דיא עירוניי אויז פרייא נאנגן ווידר אונז לעת ערב גי אויער דער ראש עירון קארנילוש אין זיין נארשין אין בייא זיין רילי, נדך פרנטי גישקט אינגן אן גיציגט, זולן ווידר ה' אלפי זהו געבן, פרנטי ניקש מרצה גיוועזן, אס שיק הוט זיך דער ראש ראנפט גענען היים ורנבורט עטווש מראה פנים גיוועשט אז ווען ער יהודי יוא וואל איין נעמין מיט איינר איבר ווייוונג זא איז מן יו' א' צו אים נאנגן אונז גיבעשן הוט נישט רעכט יוא גיונט, איז אפשר אויף עטווש אויזין גיוועזן, זא הוט יעקב פרנס דען זעלבן גנצן יום בבית הערציג אויף גיווארט דו עירוניי ניקש ערלאנגן מעכטי בייא אים, אז אדך רילי קומן איז, הוט יעקב גיויהן, איז נישט פור קומן, זא הוט מן דען דלבורגער ער בעטי איז צום ראנפט נאנגן אונז יהודי הלכן גיבעשן אין מבטיה גיוועזן וועל זיא נישט איין נעמין, לעת ערב איז דער הערציג אנוועק דעם מלך אנטגינג זול נדך צו וולירשטיין זיין, יו' בי' איז מן ווידר צום ראנפט נאנגן, ער מבטיה גיוועזן וועל יהודי נישט אן נעמין אונז עירוניי קיין ריקי צו געבן וויא זיא פון אים בינערט הבין, דער הערציג העבש אים אדך אנוא ביפולין, אליין דער וואביל מעכט זיך יוא מרצה זיין אונז יהודי אן נעמין זא מעכט וואביל מעות גרינג אונז ער נישט, דו מעכט אין יוא פיר דרישין, זא איז דער דלבורגער צום וואביל אדך נאנגן אונז וואביל אין אדך מבטיה גיוועזן נישט אן צו נעמין, אונז דער ראנפט עירוניי איר איבר וויישונג ווידר גישקט וועל מיט יהודי ניקש צו פון הבין, זיא זולן אין צאלין, זא הוט קהל איין מוסכם

¹⁾ Blockirung.

גימאכט, יעקב אונז ווייבט אושטהוכן¹⁾ צום מלך צו שיקן, זיא זיך אדך נערישט מחר יו' גי אויף צו זיין, למחר יו' גי הוט מן צו פון גיהבט דו מן מאה מליר גיואמילט הוט צידה לדרך, איז כל היום דרויף נאנגן, ביום ד' ריח סיון בהשכמה הבן עירוניי אירי ריקי ווידר גישקט אין דיא רחוב אונז דיא פפורטן פלאקירט²⁾ דו קיין כ"י אין יוצא, אום ד' ה' אויער הוט שינמן גישקט נדך פריישבך, דא ער קומן איז אים ביפולין צום מיל³⁾ צו גין אונז אן ציינגן, איז עבין מיל דיא נכט דר פור פון שפיארא קומן, דען יום ו' שעבר הוט וולמרט נדך מיל גישקט זול צו אים גען שפיארא זא הוט מן אים דיא ווליקאצואן אן מלך רייה מיט געבן, אונזר זוכין בעשר מחוק צו זיין, הוט אין אביר נישט צו שפיארא אן טראפין דען וולמרט⁴⁾ גם יעניראל גאליש זיין אס שבת צו נאכט אנוועק דעם מלך גען וולירשטיין אנטגענען, אס שבת הוט בול איין שליח מיוחד צו מיל גישקט זענען דער ווייוונג איין כתב אן מיל גישריבן אונז איין כתב אן וולמרט גישריבן וויא עירוניי ניקש אויף זיין ציווה געבן אונז ווידר ה' אלפי היישן, זא הוט מיל דיא כתבי דעם וולמרט נדך גישקט אונז אים דער בייא גישריבן וועגן ביי דעש בעשט בייא דעם מלך יריה צו טון, נון דא מיל אונזר פלאקירונג גיהערט חקף צום בול נאנגן אונז אין מורז גיוועזן זיין כתב אונז ביפעלך נדך צו קומן, אונז מיט אנגד צום דלבורגער נאנגן, מיט וולייגדורף זיין נדך נישט היא, אונז חקף אלי גי צום ראנפט גאנגן וואביל אונז אדך הין גיברוכט, זא הוט וואביל חקף צום דלבורגער גיונט, ברודר הב אדך דין דען יודין דורך דען קווארטן⁵⁾ ענטבישן אדך זייל דעם קומיסריי געבן ריקי זא פיל ער זייל אונז זול זיא הינויו שלאנגן אונז אויז ציהן, אנוא הייבט ראנפט אן, ברודר נישט זא שטרענג וואלן דרויז רידן, הבין נושא ונתן מיט אנגד גיוועזן דיא ראשי אונז דער דלבורגער אונז מיל אונז קומיסריאן, ביני ביני איז מיטשט גיוועזן, איז איטליכר צו זיינר אכילה נאנגן, לאחר אכילה זיין זיא ווידר נאנגן הוט עבין דער וואביל וואלן אנוועק ריישין, זא זנט דלבורגער צו אים ברודר ווער ווארט מייני יודין העלפין, הוט וואביל משיב גיוועזן ברודר אדך הב שון איינס קאפיטין ביפולין מיט דיר צו גין אונז ריקי זא פיל דוא וילשט, לסוף זייני זיא צום ראנפטן ביהר קוסן אונז נושא ונתן גיוועזן, הבין נדך דעם דיע גישקט זול צו אין קומן, ער ווידר אנטבושן זייא עצה קען נישט אב קומן, דוך וואן עס נוט זייא, זא וואל ער קומן, זיא ווידר גישקט וואן ער נישט קומן זייל זא וואלן זיא צו אים קומן, הבין עצה חקף איר מלומד אוישוואלד⁶⁾ גישקט אונז זיין בקשה גישון, פור תוף⁷⁾ נישט דו מן אין דיא מיטיל נעמין וואר, דיא ווייל דיא יודין מיט לייב אונז נוט דער שטט פור האפט אישט, זא היבט דער מיל צו אים אן כפני הראשי מן גישטייט נישט איין האר, עש

¹⁾ Vgl. Sammelband III S. 16 Z. 28 und IX S. 16.
²⁾ blokirt.
³⁾ משנה למלך?
⁴⁾ Wallmerode (war Kriegskommissär).
⁵⁾ Garde.
⁶⁾ Oswald.
⁷⁾ Verhoff.

שטיט דרינגן דען אימערעדיטן ניקש בינומן, וואן זיא אנוא פור פארין וואו וועלטן זיא איר אינטרעזע גרינג, זא נאם דער דאלבורגר דען בישייד דער מהקיסר זול גיפערטיגט ווארדן אונז ונט צום עירוני מלומד וויא ווארט אייך דו שמעקין וואן דו רעכט פור פערטיגט ווארט זיין, וויר ווארן אייך ווישן ווער איבר יהודי צו גיבטן הוט איר אודר מיר, לסוף ווער דער שלום ער זול עירוני זיין זול דיא ריקי אב הולין אודר ווארדן עטווש אנדערן ערפארין, גענן גי די אויער הבין עירוני איר ריקי אב הולין לווין הבין דען יום פור צערט יג ריש מן הוט אין מוויזן אישליכס אפילו דען ריקי דיא זיא אונטר דער מינין ביהלסן הבין, אישליכס איין ליט בשר ב' ליט לחם ב' מרות יין געבן, אונז די קאפראל אונז ועלד וואביל¹⁾ כפל — יום די ר"ח סיון לעת ערב איז יעקב מיט אייזק בן מענדלן אונז שעל²⁾ ר' אהרן³⁾ צום מלך יריה אונז הבין אייער זופליקאציאן למלך יריה אויף גלחות אונז יהדות מיט גינומן, אונז עירוני הבין איר מלומד קלימנס אונז מרשטאליר אך הינוף צום מלך גישקט — יום ב' כ"ג סיון איז יעקב ווירד קומן.

י' ראשון של שבועות זיין דיא וואבילישי רענימענט אנוועק גיצונין אויף שפיאר צו.

י' י' סיון איז דעש הערציג פלארענין זיין רענימענט אך אנוועק גיצונין אויף שפיאר זיין און גיפער ב' גי מאות אים מקום בליבן.

דער ווילם לעדיר קרעמיר הוט פליטה גימאכט, הבין עירוני דען ראש אויף קהל פור ווישן גי פעמי' ס' ריש מוויז דעם ראש געבן ווענן לעדיר קרעמיר וואוכן געלט פור קווארטיר.

י' ב' כ"ה הבין עירוני הבטמן מן אויף יהודי גיוויזן עטליכי חולי לחם זיין צו געבן, הוט מן אין מוויז געבן פור גי ימים ו' מאות ליטרי לחם אונז יין. י' הניל הוט הבטמן . . . עירון פולין ריקי אינש בית גישקט מחמי ער עירוני ז' כור דגן גליד (?) פור לנג, ער פולין דיא ריקי אינש פרנס החדש בית גישקט אונז איין דיקרעט מעצה יהודי אלץ זיא ביצאלן, הבין מוויז ע"ז זהו דר פור געבן.

י' ה' אונז י' ו' ווירד ככל יום ב' מאות ליטרי לחם געבן אונז יין.

י' ב' כ"ז סיון ווירד ב' מאות ליטרי לחם געבן מעי דר פור אונז יין.

י' ג' י' די י' ה' ר"ח תמוז בכל יום ק"ן ליטרי לחם געבן.

י' ו' ר"ח י' ש"ק ווירד מעות פור לחם בכל יום ק"ן ליטרי געבן.

י' א' י' ב' י' ג' געבן ג' כור קמת.

י' ג' י"ב תמוז שציו דיא ולפי קווארדי⁴⁾ דורך קמיר שליה אן גישלאנין אונז לעת ערב דוך לסועת הפולאקן מוויז ה' מאות כ"ה ליטרי לחם געבן הבין

1) Feldwebel.

2) der schielende.

3) Vgl. Sammelband III S. 28 Z. 26 und IX S. 23.

4) Sauvegarde.

פור גיונט מוז ט"ז אלפי ליטרי געבן, זול קהל אלף ליטרי דרך הלוואה הערנגבן, זול אין ווירד ביצאלט ווארדן, זא הבין זיא משקר גיוועזן הבין גורט ה' אלפי ליטרי זולין געבן, הבין עש הכל ווירדגריגט יהודי דוך ניקש ווירדגעבן.

י' ש"ק פ' פניחס י' תמוז שציו הבין עירוני הוויזן גישקט ב' יונגי עירוני אונז ב' כופרי אונז אויף גישריבן אלי בעלי בתי אונז אירי נשים אונז אירי קינדר דיא י"ב שנים אלט זיין אונז משרת בחור פלצול אפי געשט אונז נכריים דיא הין וואנג.

י' ב' כ"ה תמוז עירוני ווירד גיהיישין כור תבואה א' אום¹⁾ יין בכל יום גיהיישין אפי לשעבר, מן זול אים מהר תשובה זיין.

י' ג' כ"ז תמוז הבין עירוני ווירד נוך תשובה גישקט, אין משיב גיוועזן מן קען ניש מער געבן, הבין זיא לאחר הצות בלעטין גימאכט אונז עטליכי ריקי אין ריא רחוב לאזירט איז מן צום קומיטאנט²⁾ נאנגען אונז אים גיקלאנט, ער תכה זיא הולין לווין.

י' ד' זיא ווירד בלעטין גימאכט אונז פור מיינט קומיטאנט צו איבר ריידן אין ריקי געבן איז ניש גישעהן, אום די אויער דער פפיל בעקיר מיט שלוסיר אונז זק פרעניר ריקי פור לייט³⁾ קומן וואל כ"ה כור דגן הולין בכח, איז אך דורך קומיטאנטי ועלד וואביל גיווערט ווארדן.

י' ה' איז דלבורגר מ"ל וריישבך ביא זמין גיוועזן אונז פרנס' ביא אינג אונז דען קומיטאנט רופין לווין אים דיא כתבי גיוויזן, הוט ער פור היישין קיין כח לנברי צו ליידין פון עירוני ביו זיא אנדרי כתבי מעכטי ברענגן, אונז פריישבך דען עירוני איין כתב מקיר"ה אינונירט⁴⁾.

י' ו' ג' אב דען זעליגמן בן מענדלן פרנס צום מלך גישקט אונז אן אין זופליצירט זול ניש אויז קיר"ה כתבי ניין אונז דען עירוני ניש כתבי אויף ב"י געבן.

איז ווירד קומן י' ד' י"ב אב אום ג' אויער צייט, זיא דעם מלך זעלברט לידו קומן.

י' ז' ד' אב דיא קומיסרי גיועשן אונז יהודי אין איין צעטיל געבן וויא פיל הוויזועש אין דער גס זיין אונז אלי ערכות אין דער גס אויף גיהובן צו זייהן ער כמה יגיה (so) בערך.

י' ח' ו' אב איז הגדה קומן דו קומיסרי בול איין בריב ווליסרוט צו גישריבן אונז זיין בידונקן גיועשט יהודי דו י"ד ט"ז חלק אים מקום צו געבן לסועת המלחמה, וועלכש ב"י פיל צו שווער גיוועזן ווער, אונז היט עש גישון בלא ידיעת חבירו קומיסרי מאלציו, אונז יענר זיין רצון ניש דער ביא גיוועזן אך ניש אונטר התמנט, זא הוט מן תשעה באב בהשכמה ליב אופני צו ווליסרוט גישקט מיט איינר זופליקאציאן, זיין פסק ניש אן צו געמין אונז ניש פור גוט

1) Ohm.

2) Kommandant.

3) Fuhrleute.

4) insinuit.

הלטן, איז יו"ו י"ד אב ווידר קומן, איין כתב אן בול זול יהודי אין שוין
הלטן אויף בעשט אוני דיא קומיסיאן נימן רירן נייארט דעש קיר"ה כתבי
נוך צו זעצן.

יו"ב י"ז אב איז יעקב תופס ווארדן.

יו"ג כ"ה אב זיינן מענדלן אוני ר' מיכל גען מעץ אוני כתבי מיט גינמן
זול דער הנמון חתמן לקיר"ה שיקן. באותו יום לאחר הצות עירוני קהל
ווידר להם ויין גיהישיין, איז אביר בתיקו בליבן, זיינן יו"ו הירנוך ווידר קומן
אוני הכתב ברצונם ניברוכט.

נוסח אמ"ר אשר לפנינו בא לידי מאת החכם די"ר גרוננוואלד בעיר האמבורג,
והכ"י אשר נעתק ממנו היה לנגד עיני, והוא העתקה חדשה שנכתבה במאה הזאת.
גזירת ק"ק לונטשיטץ נזכרה בס' שיט היון שנדפס מחדש באוצר הספרות ח"ד צד
426 ועוד הפעם בקונטרס לקורות הנורות על ישראל מאת חיו"ג, הוצאת ר' דוד כהנא
(אדעסא תרנ"א) צד 26, וקצת פרטי החורבן אשר לא נודעו עד הנה, כמו יום
ההריגה, שהי' ביום ראשון של הג' הסוכות, ושמות הקדושים הנהרגים בו ביום, נלמוד
מתוך דברי השיר הזה. — השיר מיוסד ע"פ א"ב כפול בראשי החרוזות וסוף כל
חרוז פסוק אחד או מאמר תלמודי אחד בשינוי קצת כפי צורך מעשה החרוזות. ועתה
הא לכם השיר ככל אשר בא לידי רק מלות החסרות והמשובשות תקנתי כפי אשר
ידי מגעת.

מרדכי בראנן.